

Skirmantė Gribauskienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

MIGRANTIŠKOJI TAPATYBĖ: LIETUVIŠKUMO RAIŠKA IŠEIVIJOJE, KALBINĖS NUOSTATOS IR KALBŲ POLITIKA

Santrauka. Etniškumo, kalbinio tapatumo, paveldėtosios kalbos perdavimo temos tebeišlieka svarbios šiuolaikiniame globalėjančiame pasaulyje. Šio darbo tikslas – aparti kolektyvinės lietuviškosios kalbinės, etninės tapatybės formavimosi tendencijas bei lietuviškumo išsaugojimo praktikas diasporoje. Straipsnyje plačiau analizuojamos Airijos ir Norvegijos lietuvių diasporos ir jose gyvenančių lietuvių emigrantų kalbinės nuostatos, kalbos ir kultūros perdavimo jaunajai kartai niuansai bei kiti diasporos bendruomenei aktualūs veiksniai. Šiam tyrimui sukurta speciali sociolingvistinė anketa. Iš viso apklausoje dalyvavo 74 respondentai, penkerius ir daugiau metų gyvenantys Airijoje (n=18) ir Norvegijoje (n=56) bei auginantys 4–17 metų vaikus. Anketų duomenys iliustruoti pavyzdžiais iš pusiau struktūruotų interviu su penkiais Airijoje ir Norvegijoje gyvenančiais lietuviais. Pirmieji tyrimo rezultatai atskleidė, kokios lietuviškumo ir lietuvių kalbos išlaikymo praktikos būdingos Airijos ir Norvegijos lietuviams. Visi apklaustieji teigė, kad jiems svarbu perduoti ir išsaugoti lietuviškumą. Abiejų šalių emigrantai aktyviai palaiko ryšį su kilmės šalimi, dažnai lankosi Lietuvoje, domisi aktualijomis. Beveik pusė apklaustųjų teigė, kad jų vaikai (kartu su tėvais ar be tėvų) bent kartą per metus lankosi Lietuvoje; daugiau nei trečdalis respondentų vaikai Lietuvoje lankosi du kartus per metus ir dažniau. Didžioji dalis apklaustųjų leidžia savo vaikus į lituanistinio ugdymo mokyklas. Vis dėlto, jaunosios kartos lietuviams būdingi saviti kalbų vartojimo, vertinimo ir saviidentifikacijos procesai. Tiek Airijoje, tiek Norvegijoje išryškėjo stipri anglų kalbos įtaka. Airijoje jaunoji karta, skirtingai nei jų tėvai, mažiau linkusi tapatintis su lietuvių kalba, jų antrosios (anglų) kalbos įgūdžiai geresni, ji dažniau vartojama. Norvegijoje stebimos daugiakalbystės tendencijos: čia gyvenantys lietuvių vaikai kasdien aktyviai vartoja daugiau nei dvi kalbas. Apibendrinant, šis apžvalginis tyrimas pateikė įdomių išvagalų apie Airijos ir Norvegijos lietuvių kalbines praktikas, saviidentifikacijos procesus, lietuviškumo suvokimą ir puoselėjimą, taip pat išryškino pirmosios ir antrosios emigrantų kartų skirtumus. Tyrimo rezultatai įsilieja į platų diasporos tyrimų lauką ir pateikia įdomių išvagalų būsimoms sociologijos, sociolingvistikos, psichologijos srities studijoms.

Pagrindinės sąvokos: diaspora; lituanistinis ugdymas; kalbinė tapatybė; migracija; paveldėtoji kalba.

Įvadas

Tarptautinė migracija, itin suaktyvėjusi XX a. pabaigoje, yra neatsiejama modernios visuomenės dalis. Vykstant aktyviems globalizacijos, migracijos procesams, augant žmonių judumui, nuolat plečiantis socialiniams tinklams, formuojasi daugiakalbės ir daugiakultūrės bendruomenės. Skirtingų

mokslo kryptių specialistai analizuoja šių (ir kitų) grupių socialinius, psichologinius saviidentifikacijos procesus, tyrinėja įvairias identiteto¹ raiškos formas, rūšis, diskutuoja apie individo saviidentifikaciją ir kultūrinę savivoką (Vignoles et al., 2011). Moksliniuose tyrimuose analizuojama, kokios gali būti migracijos patirtį turinčio individo integracijos strategijos, santykis su kilmės šalimi, savo etnine grupe bei emigracijos šalies kultūra, kalba, visuomenės normomis ir t. t.

Įprastai mokslinėje literatūroje skiriami du identiteto tipai: asmeninis ir kolektyvinis (socialinis) (Castells, 2006). Viena vertus, identitetas yra tai, kas unikalų kiekvienam individui, t. y., kas išskiria jį iš kitų. Kita vertus, identitetas apibrėžia individo ryšį su tam tikra bendruomene, grupe, atskleidžia žmogaus panašumą su kitais. Asmeninės patirtys, vertybės ir istorija kartu su socialinėmis patirtimis, vertybėmis, kuriomis dalijamasi su tam tikromis socialinėmis, etninėmis, biologinėmis, kultūrinėmis grupėmis, formuoja individo savęs suvokimą per ryšį su kitais (Buckingham, 2008, p. 1). Iš esmės, kolektyvinis identitetas nusako asmens tapatinimąsi su tam tikromis kolektyvinėmis mąstysenos ir elgsenos formomis.

Noras priklausyti tam tikroms grupėms, tapti visaverčiu jų nariu bei jose realizuoti save yra užkoduotas žmogaus psichologijoje. Kolektyvinės tapatybės kuriamos, palaikomos ir formuojamos per tikėjimą bendrais protėviais, bendra istorija ir naratyvais, tai pat per bendrą kolektyvinę sąmonę, nuostatas ir solidarumą (Brubaker & Cooper, 2000). Tai, kokioms socialinėms grupėms save priskirs ar kokių grupių nariu jausis individas, veikia socializacija šeimoje (auklėjimas, diegiamos vertybės), socialinis ratas arba socialiniai tinklai (tėvai, bendruomenės nariai, draugai, mokymosi ir darbo aplinka), valstybės, kurioje gyvenama, politika. Kitaip tariant, visa tai, kas neva yra įgimtas ar paveldėtas socialinis bei kultūrinis paveldas, iš tikrųjų yra suformuota individo santykio su kitais (siauresne bendruomene, plačiąja visuomene, šeima) (Lee, 1998, p. 4).

Šio straipsnio tikslas – pasitelkus sociolingvistinės anketos ir pusiau struktūruoto interviu duomenis, aparti kolektyvinio identiteto formavimosi migracijoje reiškinį išanalizavus Airijos ir Norvegijos lietuvių diasporą, jos

---

¹ Šiame straipsnyje identiteto ir tapatybės terminai vartojami sinonimiškai.

---

lietuviškąjį identitetą, lietuviškumo išsaugojimo praktikas, plačiau apžvelgus saviidentifikacijos procesus per lietuvių kalbos vartojimą ir jos išsaugojimą. Nauji išsamūs lietuvių diasporos tyrimai šiose šalyse yra aktualūs, nes situacija nuolat kinta – dalis emigrantų asimiliuoja, dalis išlaiko ir propaguoja lietuviškumą, kiti priskirtini transmigrantų grupei, aktyviai dalyvaujančiai tiek Lietuvos, tiek emigracijos šalies gyvenime. Vis dažniau stebimi re-emigracijos atvejai, kai emigravę lietuviai pasirenka grįžti į tėvynę. Svarbu paminėti, kad svetur auga ir formuojasi nauja, jau antroji (K2) emigrantų karta (pirmoji gimusi emigracijos šalyje), kuriai būdingos savitos saviidentifikacijos tendencijos, „tėvynės“ suvokimas, hibridinis etnis, kultūrinis ir kalbinis identitetai, kalbinės nuostatos bei praktikos.

Migracija ir migrantiškasis (diasporinis) identitetas

Galima teigti, kad homogeniškos visuomenės šiuolaikiniame pasaulyje neegzistuoja – visuomenė yra daugiakultūrė, daugiasluoksnė (Kamada, 2009). Plačiąja prasme, migracijos reiškinys gali būti apibūdinamas kaip žmonių judėjimas iš vienos teritorijos į kitą. Esama įvairių migracijos tipų ir formų bei jų klasifikacijų: pagal išvykimo trukmę, kryptį, migracijos tikslą, priežastis ir t. t. Migracijos reiškinys yra kompleksiškas, todėl esama įvairių jį aiškinančių prieigų bei teorijų (pvz.: *pasaulio sistemų teorija, akumuliacinio priežastingumo teorija, migracijos tinklo teorija* ir kt. (žr. Žibas, 2011), nagrinėjančių ekonominius, socialinius, psichologinius migracijos veiksmus, migracijos tęstinumą, integracijos aspektus ir kt. Migracijos samprata nuolat kinta, taigi į migracijos reiškinį derėtų žvelgti kompleksškai ir vertinti jį kaip tęstinį socialinį reiškinį. Migracija galėtų būti suvokiama kaip ekonominių bei individualių migracijos motyvų ir integracijos procesų (postmigracinės situacijos) sąveika. Analizuojant šiuolaikinės migracijos procesus ir jų priežastis, galima išskirti tris pagrindinius aspektus – *makroanalizės, mezoanalizės ir mikroanalizės* (Faist, 2000, p. 31). *Makroanalizės* aspektais laikytinos politinės, kultūrinės, ekonominės, demografinės migracijos aplinkybės, *mikroanalizės* – individualios vertybės bei asmeniniai siekiai, o *mezoanalizės* aspektais laikomi socialiniai ryšiai (tinklai), sudaryti iš migrantų šeimų, giminių, draugų. Kaip teigia migracijos teorijų modelius aptaręs Žibas

(2011, p. 17), kiekvienas iš šių analizės lygmenų yra vienodai svarbus: imigracijos politikos, integracijos priemonių, makroekonominių migracijos veiksnių, migracijos motyvų ir socialinių ryšių formų tarp migrantų sąveika skatina internacionalinės migracijos procesus bei konstruoja naujus migracijos modelius.

Šiuolaikinės migracijos procesai apima ne tik fizinį judėjimą iš vienos vietos į kitą: migracijos reiškinys yra glaudžiai susijęs su (pastaruoju metu – vis didėjančiu) socialinių santykių internalizavimu arba skirtingų požiūrių, vertybių integravimu į savo tapatybę. Būtent taip formuojasi daugialypės tapatybės, jungiančios savyje skirtingas kultūras, vertybes, gyvenimo normas ir t. t. Ima rasti ir *kosmopolitiškas* tapatybės tipas, atsiribojantis nuo tautiškumo ir nesivaržantis įteritorinimo saitais (Wagner, 2016).

Migrantiškojo identiteto sąvoka dažnai keičiama diasporinio identiteto terminu, kadangi ne visi diasporai priklausantys nariai yra patyrę fizinę migraciją (antrosios, trečiosios ir vėlesnių kartų migrantai). Diasporinės tapatybės formuojasi per tam tikrą ryšio su kilmės šalimi, protėvių istorijos ir gyvenamosios šalies realijų sąveiką (Hall, 1990). Diasporos sąvoka yra viena pagrindinių analizuojant tarptautinės migracijos formuojamus hibridinius, daugiasluoksnius identitetus (Čiubrinskas, 2008). Diasporinio identiteto sąvoka yra glaudžiai susijusi su transnacionalizmu, apibūdinamu kaip tam tikru, migracijos suformuotu, ryšių tinklu, jungiančiu ne tik kelių valstybių piliečius, bet ir pačias valstybes (jų migracijos politiką, įvairias institucijas) (Basch, Schiller, & Blanc, 1994; Liubinienė, 2009). Transnacionalizmas glaudžiai siejasi su transmigracijos ir transmigranto sąvokomis. Transmigrantas – individas, kuris palaiko ryšį daugiau nei su viena valstybe ir dalyvauja kelių šalių gyvenime (Glick-Schiller, 2005). Transnacionaliniai migrantai geba susikurti gyvenimą naujoje šalyje, kartu suformuodami savitas socialines, politines, kultūrinės erdves. Tiriant transnacionalizmą ir diasporas, svarbus ir „išvietinimo“ reiškinys: transmigrantai, peržengdami tradicines valstybių sienas, dalyvaudami kelių šalių politiniame, kultūriniame gyvenime, iš esmės keičia suvokimą apie erdvę ir meta iššūkį griežtam nacionaliniam teritoriškumui (Basch et al., 1994). Kitaip tariant, nepaisydami migracijos ar ilgalaikio gyvenimo užsienyje, šių dienų migrantai geba sėkmingai prisitaikyti naujose bendruomenėse, o kartu aktyviai dalyvauti savo etninės grupės gyvenime,

puoselėti gimtąją kalbą, kultūrą, tradicijas. Taigi formuojasi unikalios etninės, kalbinės, kultūrinės transmigrantų tapatybės.

Etninė tapatybė

Etninė tapatybė sietina su tam tikromis prigimtinėmis, istoriškai suformuotomis pamatinėmis vertybėmis, kurios perduodamos iš kartos į kartą. Esminiais etninės tapatybės požymiais gali būti laikoma istorinė teritorija (tėvynė), bendra istorinė atmintis, bendra kultūra, kalba, bendrosios grupės narių pareigos bei teisės (Smith, 1991). Anot Gellner (1996), priklausymas tam tikrai etninei grupei nėra nulemtas biologiškai ar genetiškai, tai, veikiau, socialinis konstruktas, kai individas save priskiria tam tikrai grupei bei save suvokia kaip jos narį, laikosi šiai grupei būdingų kultūrinių praktikų ir pan.

Įdomu, kad, nepaisant besiplečiančių socialinių tinklų ir besiformuojančių postmodernių visuomenių, „dauguma šiandieninių vėlyvos modernybės tautinių (nacionalinių) valstybių gyventojų identifikuoja save su savo tautiškumu, kaip dauguma Lietuvos gyventojų su lietuviškumu, t. y., etniškai ir (arba) nacionaliai save priskiria lietuviams. Vadinasi, „jaučiame tam tikrą kolektyvinę priklausomybę, kurią pripažindami atskiri individai *tampa* arba tiesiog *yra* lietuviai“ (Čiubrinskas, 2008, p. 13). Norvilo (2012) teigimu, lietuvių tapatybė emigracijoje susideda iš išorinių (kilmė, kalba, gyvenimo būdas) ir vidinių bruožų (lietuvių tautybės, kaip vertybės, suvokimas, artumas kitiems lietuviams, bendruomeniškumas, bendri tikslai). Tyrimai rodo, kad lietuviškasis etniškumas pačių lietuvių dažniausiai suvokiamas per tam tikrus fundamentalius konstruktus, kaip bendra kalba, kraujas, šaknys, prigimtis. Svarbiausiais lietuviškumo bruožais laikoma lietuvių kalba, lietuviškos šaknys, katalikybė, emocinis ryšys su Lietuva, patriotizmas (Kuznecovienė, 2008). Meilė savo tėvynei, domėjimasis jos aktualijomis, nostalgija, kultūrinio paveldo, kalbos išlaikymas ir perdavimas, taip pat ir lietuviškojo etniškumo praktikavimas *tampa* esminiais lietuviškumo elementais emigravusiems lietuviams (Čiubrinskas, 2008; Jakaitė-Bulbukienė, 2015; Ramonienė, 2019).

Taigi net kosmopolitiškame ir globaliame pasaulyje etniškumo temos išlieka aktualios. Vis dėlto, tiriant lietuviškumo raišką, nereikėtų pamiršti etninės saviidentifikacijos problematiškumo. Dauguma šių laikų mokslininkų,

vertindami globalizacijos, transmigracijos, transnacionalizmo, europeizacijos tendencijas, traktuoja etninę identitetą kaip procesą, o ne pastovią, nekintančią būseną, tad etninė, kalbinė saviidentifikacija gali kisti priklausomai nuo įvairių aplinkybių.

Kalbinė tapatybė, kalbinės nuostatos ir kalbų politika

Kalbinės tapatybės formavimasis bei raida yra svarbios temos tiek migracijos, tiek tapatybės, tiek sociolingvistiniuose tyrimuose. Ne viena dešimtmetį analizuojamos įvairių amžiaus grupių, socialinių bei etninių grupių tapatybės raiška ir jos sąsajos su kalba, nagrinėjamos daugiakalbystės, kalbos pasikeitimo, kalbos politikos ir planavimo, lingvistinės ir etninės tapatybės temos.

Žvelgiant iš sociolingvistinės perspektyvos, kalba gali būti apibrėžiama kaip „tai, kaip šnekasi tam tikros bendruomenės nariai“ (Wardhough, 2006, p. 1). Kalba ir bendruomenė yra neatskiriamos viena nuo kitos. Kaip savo darbe teigė Pavlenko ir Blackledge (2004), kalba gali būti ne tik tapatybės dalis ar faktorius, bet ir galios, rezistencijos, solidarumo, diskriminacijos priemonė, politinių organizacijų įrankis ir pan. Norvilas (2012) akcentavo, kad kalba nėra tik žodžių ryšiai ar komunikacijos priemonė: kalba išreiškia gyvenimą, apimdama žmonių interesus, lūkesčius ir jausmus. Kalbinis tapatumas yra kalbos ir individo ir (arba) bendruomenės sankirtos rezultatas.

Identifikavimasis su tam tikra kalba, jos vartojimas, perdavimas jaunesniajai kartai, diasporoje tampa svarbia kolektyvinio identiteto dalimi. Remiantis teorinėmis išvalgomis ir ankstesnių tyrimų empiriniais duomenimis (Jakaitė-Bulbukienė, 2014, 2015; Hilbig, 2019; Ramonienė, 2019), galima teigti, kad kalba yra vienas svarbiausių individo tapatybės bruožų, tapatybės „vardiklis“ ir tik vartodami gimtąją protėvių kalbą mes tampame lietuviais (Balčius, 2005). Kaip pabrėžia Norvilas (2013, p. 51), „tarp užsienio lietuvių gimtosios kalbos vartojimas įgauna labai ryškų sąmoningumo pobūdį“.

Sociologiniai ir sociolingvistiniai tyrimai rodo, kad kalbinės nuostatos ir kalbos vartotojų požiūris į save bei kitus tiesiogiai veikia etninės tapatybės formavimąsi (Lytra, 2016, p. 134). Šios nuostatos „gali nuspėti socialinės grupės lingvistinį elgesį: kalbos pasirinkimą daugiakalbėje bendruomenėje,

lojalumą tam tikrai kalbai, kalbos prestižą (Obiols, 2002, p. 1). Brazauskienė (2013, p. 175) teigia, kad kalbinės nuostatos grindžiamos tuo, „kokią kalbą etninių bendruomenių nariai laiko savo gimtąja, ar moka lietuvių kalbą, kokių kalbų moka ir vartoja privačiojoje ir viešojoje erdvėje, kaip vertina kalbas ir kokių kalbų mokosi“. Kalbinės nuostatos ir individo tapatinimasi su tam tikra kalba(-omis) lemia tam tikri vidiniai ir išoriniai faktoriai, kurie gali būti tiriami iš įvairių perspektyvų, pavyzdžiui, analizuojant makro- ir mikrolygio procesus. Makrolygiui priskiriama valstybė, jos institucijos ir visuomenė bei jų įtaka individo gyvenimui, o mikrolygiui priklauso tik individas arba mikrobendruomenė (šeima) (Schwartz & Verschik, 2013, p. 4).

Valstybės(-ių) kalbos politika formuoja požiūrį į tam tikrą kalbą ar kalbas ir yra svarbus aspektas migruojančio ar migravusio individo savivokai. Politiniai sprendimai daro didelę įtaką nuostatoms, kalbų vartosenai, paveikia požiūrį į etniškumą, pilietiškumą. Veikiant valstybės kalbų politikai, migrantai, diasporos nariai patiria institucinio-normatyvinio identiteto formavimąsi (Čiubrinskas, 2008, p. 4). Tokį institucinį identitetą diegia įvairios dominuojančios šalies institucijos (Castells, 2006). Politiniai sprendimai bei įstatymai, susiję su šalies etninių ir kitų mažumų apsauga, laisve ir lygybe, yra svarbūs veiksniai nagrinėjant tapatybės temą. Vienos valstybės tiesiogiai ar netiesiogiai siekia etninių mažumų asimiliacijos, daugumos kalbos ir kultūros dominavimo, kitos šalys stengiasi harmoningai suderinti daugumos ir mažumų interesus, sukurti lygias teises užtikrinančią daugiakultūrę aplinką. Įdomu, kad atsižvelgiant į transnacionalizmo tendencijas, transmigrantų gyvenimo būdą, vis daugiau svarbos ir galios įgauna kilmės valstybės migracijos, integracijos ir kalbų politika. Daugybė modernių valstybių stengiasi sukurti palankias sąlygas migrantams lengviau judėti tarp valstybių, dalyvauti abiejų (kelių) šalių politiniame, kultūriniame gyvenime, imamasi priemonių užtikrinti re-emigracijos galimybes, mokytis paveldėtosios kalbos, gauti dvigubą pilietybę, skiriamas finansavimas įvairioms užsienyje veikiančioms organizacijoms.

Kelis dešimtmečius sparčiai didėjant lietuvių migracijai, Lietuvos valdžios institucijos taip pat siekia „stiprinti galimybes užsienyje gyvenantiems lietuviams išlaikyti lietuvių tautinį tapatumą“; „skatinti užsienio lietuvių įsitraukimą ir jų indėlį į Lietuvos politinį, ekonominį, mokslo, kultūros ir sporto

gyvenimą“; „teikti pagalbą dėl nepakankamo imigrantų teisių užtikrinimo užsienyje nukentėjusiems Lietuvos piliečiams ir lietuvių kilmės asmenims“ (Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 m. strategijos santrauka iš e-seimas.lrs.lt). Štai Lietuvoje priimta *Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 m. strategija* aiškiai, kaip vieną pagrindinių uždavinių, numato veiksmingos diasporos politikos vykdymą. Daug dėmesio strategijoje skiriama ir lituanistinėms mokykloms, kurios emigracijoje yra pagrindinis traukos centras lietuviams, siekiantiems išsaugoti lietuviškumą ir perduoti jį ateities kartoms (Kripienė, 2011). Tokios mokyklos jau daugiau nei šimtmetį visame pasaulyje padeda suburti lietuviškas bendruomenes, perduoti ir saugoti lietuvių kalbą bei kultūrą. Lituanistinės mokyklos prisideda prie kalbinių nuostatų, mikro- ir makrolygio kalbų politikos formavimosi bei iki šių dienų išlieka itin svarbiomis institucijomis, per kurias palaikomi tiek migrantų bendruomenių ryšiai, tiek santykiai su Lietuvos institucijomis, visuomene, mokslininkais ir kt. Veiksmingai bendradarbiaujant įvairioms skirtingų valstybių institucijoms, užtikrinama migrantų teisė išlaikyti paveldėtąją kalbą, kultūrą, socialinius ryšius su kilmės valstybėje gyvenančiais artimaisiais, perduoti paveldą ateities kartoms, taip skatinama ir sėkminga integracija.

Mikrobendruomenės (šėimos) požiūris į etniškumą, etninę tapatybę, kalbų vartoseną, susitarimai dėl kalbų vartojimo taip pat veikia ne tik individo kalbų vartojimo įpročius, bet ir savęs suvokimą (turint omenyje tai, kad kalba yra vienas esminių etninės tapatybės komponentų). Svarbiausi šėimos kalbų politikos kūrėjai yra tėvai. Būtent jų pasirinkimai lemia, kokios kalbos bus vartojamos namuose, kokias kalbas įsisavins ir mokysis jų vaikai (Spolsky, 2007). Visame pasaulyje atlikta nemažai tyrimų, siekusių užfiksuoti, kaip skiriasi šėimos kalbų politikos principai skirtingose šėimose, kaip tėvų kalbos pasirinkimai veikia jaunąją kartą bei visos etninės grupės gyvavimą. Štai gana griežtos šėimos kalbų politikos atvejis jau daugybę metų stebimas JAV, Australijos lietuvių bendruomenėse. Šiose diasporose lietuvių kalba suvokiama kaip itin svarbus lietuviškosios tapatybės elementas, yra perduodama iš kartos į kartą, kalbos išlaikymas yra „nepajudinama vertybė ir tėvų įdiegta pareiga“ (Ramonienė, 2019, p. 246). Dauguma pirmosios emigracijos lietuvių ir jų palikuonių iki šių dienų laikosi nuomonės, kad lietuvis ir lietuvių kilmės asmuo privalo išmokyti savo atžalas lietuviškai. Ankstesnių kartų tyrimai (ypač JAV)

atskleidė labai aiškias neigiamas nuostatas apie „nutautėjusius“ lietuvius, nepriklausančius bendruomenei (Čiubrinskas, 2004; Jakaitė-Bulbukienė, 2015). Nutautėjusiu lietuviu laikomas lietuvių kalbos nevartojantis, pilietybės atsisakęs, nelietuviškai vaikus auklėjantis tautietis, taip pat nepagarbiai kalbantis apie Lietuvą bei abejingas įvykiams Lietuvoje (Kuznecovienė, 2008). Tie, kurie sąmoningai vengia mokyti vaikus lietuviškai, laikomi nutautėjusiais ir net gali prarasti bendruomenės narių pagarbą (Jakaitė-Bulbukienė, 2014, 2015; Ramonienė, 2019).

Svarbus aspektas ir kelionės į kilmės valstybę. Ankstesniuose diasporos tyrimuose antrosios kartos (jau gimę emigracijoje) atstovai teigė, kad fizinės kelionės į Lietuvą vaikystėje, paauglystėje ar net suaugus paskatino išsaugoti lietuviškąjį identitetą, sukūrė aiškesnį Lietuvos paveikslą, paskatino daugiau domėtis paveldėtąja lietuvių kalba ir kultūra, kalbėti lietuviškai (Jakaitė-Bulbukienė, 2015; Hilbig, 2019). Kiti tyrimai taip pat rodo, kad viešnagės savo, tėvų ir (ar) senelių kilmės šalyse vaikams padeda visokeriopai: tiek gerinti paveldėtosios kalbos įgūdžius, tiek formuoti teigiamas kalbines nuostatas apie paveldėtąją kalbą – susidūrus su paveldėtąja kaip dominuojančia visuomenės kalba, ji imama vertinti kaip prestižiškesnė, reikalingesnė (Bourgogne, 2013). Galima teigti, kad kalbinė tapatybė, kalbos perdavimas bei išlaikymas yra tiesiogiai susiję su požiūriu į kilmės šalį, migracijos priežastimis, saitais su etnine grupe, įsitraukimu į diasporos bendruomenę ir t. t.

Tyrimo metodai ir dalyviai

Šiame tyrime buvo taikyta kiekybinė sociolingvistinė apklausa, vykdyta 2023–2024 metais. Kiekybiniai sociolingvistinės apklausos rezultatai papildyti pavyzdžiais iš atvirųjų klausimų ir ištraukomis iš 5 nestruktūruotų pokalbių su lietuvių šeimomis. Ši apklausa yra platesnio tyrimo, analizuojančio emigrantų vaikų lietuvių paveldėtosios kalbos įsisavinimą, raidą ir (ne)išlaikymą diasporoje, dalis. Tyrimui pasirinktos dvi valstybės, turinčios gausias lietuvių bendruomenes – Airija (Kavano, Monahano, Mulingaro, Trimo miestai) ir Norvegija (Sandefjordo ir Lilehamerio miestai). Šiose valstybėse įsikūrę lietuviai priklauso naujausiai emigracijos bangai, daugiausia jų – ekonominiai

migrantai. Paminėtina, kad šis tyrimas orientuotas į antrosios kartos (K2) emigrantus (vaikus), jau gimusius emigracijos šalyse. Lietuvių diasporos sociolingvistinės savybės ir kontekstas nagrinėtas anksčiau (Jakaitė-Bulbukienė, 2014, 2015; Blažienė, 2016; Hilbig, 2019; Ramonienė, 2013, 2019; Andzijauskienė, 2020; ir kiti), tačiau dėl nuolat kintančių sociolingvistinių kontekstų reikalingi nauji įvairių tipų ir formų tyrimai. Ši tema yra gana aktuali ir verta tyrinėti, o tyrimo rezultatai gali pateikti svarbių įžvalgų lituanistinio ugdymo organizatoriams, diasporų nariams, tarptautinio bendradarbiavimo specialistams.

Tyrimė dalyvavo 18 suaugusių respondentų iš Airijos ir 56 respondentai iš Norvegijos; iš viso – 74 asmenys. Visi tyrimo dalyviai buvo lietuviai emigrantai, gimę Lietuvoje, gyvenantys emigracijos šalyse mažiausiai penkerius metus ir turintys vieną ar daugiau 4–17 metų vaikų. Informacija apie apklausos respondentų lytį ir amžių nebuvo renkama ir atskirai neanalizuota.

Respondentams buvo pateiktos anketos elektroniniu formatu, *Google Docs* platformoje. Anketa sudarė 39 uždari ir 5 atviri klausimai apie šeimos kalbines nuostatas ir praktikas, lankymosi tėvynėje, bendravimo su giminaičiais Lietuvoje įpročius, taip pat savo vaikų kalbines nuostatas, kalbinius gebėjimus ir įpročius (žr. 1 priedą).

Tyrimo metu taip pat buvo paimti, įrašyti ir išanalizuoti 5 pusiau struktūruoti interviu su Norvegijos ir Airijos lietuviais, kurių duomenimis iliustruotos sociolingvistinėje apklausoje išryškėjusios tendencijos.

Siekiant išsamiau apibūdinti emigracijos kontekstą, toliau trumpai apžvelgiamos Airijos ir Norvegijos diasporos.

Airijos lietuvių diaspora

XXI a. pradžioje į Airiją ilgesniam ar trumpesniam laikotarpiui atvyko apie 120–150 tūkstančių lietuvių. Visuotinio surašymo Airijoje duomenimis, 2016 m. šioje šalyje iš viso gyveno 36 552 lietuviai. Nuo 2004 m. iki 2011 m. lietuvių emigrantų skaičius sparčiai didėjo, tačiau pastarąjį dešimtmetį emigracija sulėtėjusi (žr. 1 paveikslą).

Visuotinių surašymų Airijoje (2006, 2016) duomenimis, daugiausiai lietuvių gyvena Dubline ir jo priemiesčiuose. Neskaitant sostinės, didžiausia

dalį lietuvių yra susitelkę šiaurinėje ir šiaurės-rytų Airijoje – Monachano, Droedos ir Navano miestuose bei jų apylinkėse. Daugiau nei 80 proc. 2016 m. Airijoje gyvenusių lietuvių buvo 15–64 metų amžiaus (iš viso – 30 670 gyventojų). Pensinio amžiaus lietuviai sudarė mažiau nei 1 proc., o vaikai – 19 proc. visų lietuvių. Visuotinio surašymo metu taip pat nustatyta, kad 8 787 lietuvių šeimų ūkiai (angl. *Lithuanian headed households*) turėjo vaikų, iš kurių 70 proc. – jaunesni nei 15 metų (CSB, 2016).

1 paveikslas

Lietuvių skaičius Airijoje (CSB, 2016, 2022)

Airijoje dalis mokyklų organizuoja pamokas bei rengia specialius kursus, skirtus moksleivių paveldėtųjų kalbų mokymuisi ir tobulinimui (O'Toole & Skinner, 2018). Šalyje veikia net kelios mokyklos, kuriose patvirtintas ir vykdomas oficialus, akredituotas lietuvių kalbos kursas ar dalykas. Pastaraisiais metais Airijoje aktyviai siekiama priimti įstatymą, užtikrinsiantį, kad visi vidurinių mokyklų mokiniai turėtų galimybę studijuoti lietuvių kalbą kaip pasirenkamąjį dalyką (ŠMSM, 2022). Nuo 2020-ųjų Airijoje abiturientams sudaryta galimybė laikyti gimtosios kalbos egzaminą (angl. *Leaving Cert. Lithuanian Higher Level*). Pirmieji mokiniai tokį egzaminą laikė 2022 m. (*National Council for Curriculum and Assessment* 2020). Litanistinių mokyklų atstovai pastebi, kad galimybė mokytis savo gimtąją kalbą švietimo įstaigoje, laikyti gimtosios kalbos egzaminą, motyvuoja mokinius lavinti lietuvių kalbos įgūdžius, aktyviau lankyti lituanistines mokyklas.

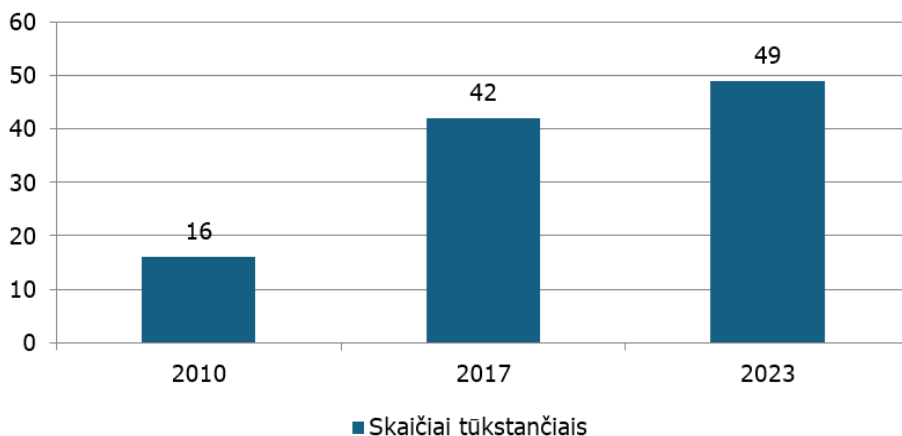
Pastarąjį dešimtmetį lituanistinės mokyklos sulaukia didesnio dėmesio bei gausnio finansavimo ir iš Lietuvos valstybės. 2022 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir sporto ministerija įsipareigojo remti keturias Airijos lituanistines mokyklas – joms skirta beveik 10 tūkstančių eurų įsigyti vadovėliams, interaktyvioms mokymo priemonėms, taip pat rengti specialistams. Airijoje oficialiai įregistruota 14 lituanistinių mokyklų, kuriose pamokos dažniausiai vyksta kartą per savaitę.

Norvegijos lietuvių diaspora

Lietuviai yra antroji pagal dydį imigrantų grupė Norvegijoje. Pastarųjų metų statistikos duomenimis, čia gyvena beveik 50 tūkstančių lietuvių. Daugiausia lietuvių susitelkę pietinėje ir pietvakarinėje šalies dalyse, Osle (3 000), Bergene (2 000), Trondheime (700), Stavangeryje (700), tad čia Lituanistinių mokyklų daugiausia (IMDi, 2019). Visuotinių surašymų duomenimis, skirtingai nei Airijoje, lietuvių skaičius Norvegijoje kasmet tebeauga: 2010-aisiais šioje šalyje gyvenamąją vietą deklaravo apie 16 tūkstančių lietuvių, o po kiek daugiau nei dešimtmečio – 2023-aisiais – kone triskart daugiau lietuvių (žr. 2 paveikslą).

2 paveikslas

Lietuvių skaičius Norvegijoje (IMDi 2019, 2022).

Norvegijoje esama mokyklų, kuriose, kaip ir Airijoje, mokiniai turi galimybę laikyti Europos komisijos patvirtintą A1-B2 lygio lietuvių kalbos egzaminą; tiesa, jam pasiruošti turi savarankiškai. Kai kuriose mokyklose taip pat leidžiama laikyti individualius įvairių užsienio kalbų, įskaitant ir lietuvių, egzaminus. Plačios apimties Andzijauskienės tyrimas (2020) Norvegijoje atskleidė panašias tendencijas, kaip ir tyrimai Airijoje: galimybė mokytis lietuvių kalbą ir gauti aukštą paveldėtosios kalbos egzamino balą mokykloje motyvuoja vyresnius vaikus aktyviau lankyti ar grįžti į liuanistines mokyklas ir įsitraukti į mokymosi procesą.

Kaip ir Airijoje, lietuvių kalbos mokymą ir liuanistinį lavinimą dažniausiai organizuoja Norvegijos lietuvių bendruomenės ir privačios iniciatyvos. Lietuvos ambasados Norvegijoje oficialus puslapis informuoja, kad šalyje yra registruota 12 liuanistinių mokyklų, veikiančių skirtinguose Norvegijos regionuose. Gausėjant Norvegijos lietuvių bendruomenei bei čia gimusių antrosios kartos emigrantų vaikų skaičiui, Lietuvos užsienio politikos ir švietimo sistemos atstovai vis aktyviau remia tokių organizacijų veiklą. 2022-aisiais ŠMSM priėmė nutarimą skirti daugiau nei 9 tūkstančius eurų Norvegijos liuanistinėms mokykloms ir jų veiklos plėtrai, naujiems projektams.

Apibendrinant galima teigti, jog, kaip ir Airijoje, Norvegijoje etninių mažumų kalbų situacija neretai priklauso nuo konkrečios ugdymo įstaigos ar gyvenamosios vietovės (regiono) nuostatų (Andzijauskienė, 2020). Kokybiškas liuanistinis švietimas, aktyvus lietuvių bendruomenės Norvegijoje ir Lietuvos valstybės įsitraukimas, neabejotinai, yra itin svarbūs ir sukuria stiprią atsvarą lietuvių asimiliacijai (Šutinienė, 2009).

Lietuviškumo raiška Airijoje ir Norvegijoje

Airijoje ir Norvegijoje gyvenantys lietuviai gali būti laikomi transnacionalinės migracijos dalyviais, reziduojančiais daugiakultūriame kontekste. Šiame tyrime išryškėjo svarbiausi lietuviškumo šiose diasporose išlaikymo būdai: 1) fizinės kelionės į Lietuvą, socialinių ryšių gimtinėje išlaikymas; bendros veiklos, tamprūs socialiniai ryšiai su kitais lietuviais (etninės grupės nariais) – bendruomeniškumas, 2) lietuvių kalbos išsaugojimas bei perdavimas jaunesniajai kartai, teigiamų kalbinių nuostatų formavimas.

Kelionės į Lietuvą: socialinių ryšių su šeima išlaikymas

Dažnas lankymasis Lietuvoje yra vienas lietuviškumo puoselėjimo ir ryšio tėvyne palaikymo būdų. Kelionės į kilmės šalį ir ryšių su gimtąja šalimi palaikymas – moderniosios migracijos bruožas, būdingas transmigrantams ir sietinas su socialinių tinklų plėtra, jautimusi kelių kultūrų ar bendruomenių dalimi, taip pat didėjančiomis tarptautinių kelionių ir finansinėmis galimybėmis, žmonių judumu. Dažnos kelionės sukuria galimybę fiziškai įsitvirtinti dviejose šalyse.

Atliktos sociolingvistinės anketos rezultatai rodo, kad Airijos ir Norvegijos lietuviai daug dėmesio skiria vaikų supažindinimui su savo kilmės šalimi. Dažnai lietuviai renkasi atostogauti Lietuvoje, tvirtina siunčiantys vaikus per vasaros atostogas pasisvečiuoti pas senelius ar į vasaros stovyklas. Airijos ir Norvegijos lietuviai neretai turi nuosavybės (nekilnojamojo turto) Lietuvoje, kuriuo rūpinasi. Taigi jaunoji karta į Lietuvą keliauja dažnai: 53 proc. Airijoje apklaustų lietuvių teigė, kad jų vaikai Lietuvoje lankosi kartą per metus, 35 proc. nurodė, jog vaikai Lietuvoje lankosi 2 kartus per metus ir dažniau. Likusiųjų respondentų vaikai ar patys respondentai Lietuvoje lankosi rečiau: kaip nurodė anketoje – „retai“, „1 kartą per 6 metus“.

Norvegijos lietuviai pripažino, kad jų vaikai tėvynėje lankosi dar dažniau: 34 proc. apklaustųjų nurodė, kad Lietuvoje lankosi (patys ir (ar) jų vaikai) mažiausiai kartą per metus. Net 41 proc. apklaustųjų tvirtino, kad jų atžalos ir (ar) jie patys Lietuvą aplanko mažiausiai 2 kartus per metus. 18 proc. respondentų vaikai Lietuvoje lankosi dar dažniau – daugiau nei dukart per metus. Taigi vos kiek daugiau nei 7 proc. apklausoje dalyvavusių tėvų pripažino, kad į Lietuvą vaikai grįžta rečiau nei vieną kartą per metus.

Įdomu ir tai, kad lietuviai ne tik vyksta aplankyti Lietuvoje likusių artimųjų, bet ir skatina juos apsilankyti Airijoje ar Norvegijoje. Štai interviu metu Norvegijos lietuvė pasakojo, kad tėvai (vaikų seneliai) neretai atvažiuoja padėti prižiūrėti anūkų, kai kurie net lieka ilgesniam laikui:

R: Reikia nepamiršti, kad pas mus yra trumpesnės mamos atostogos. Tai, pavyzdžiui, nuo dešimt mėnesių jie jau turi pradėti (lankyti darželį). Tai, pavyzdžiui, aš išsikviečiau senelius. Vieną – vienam, kitą – kitam.

<...> Tai jie pradeda, kai dar tikrai nei vienas nekalba savo gimtąja kalba (M, K1, Norvegija).

Galimybė kuo daugiau laiko praleisti su šeima užtikrina efektyvesnę gimtosios kalbos perdavimą, be to, neabejotinai, sukuria stipresnę ryšį ir su šeima, ir su etnine bendruomene. Pokalbiai su Norvegijoje ir Airijoje gyvenančiais lietuviais atskleidė siekį vaikus į ugdymo įstaigas išleisti kiek vėliau, negu yra įprasta emigracijos šalyse.

Vis dėlto, nepaisant dažnų kelionių į Lietuvą ir glaudžių ryšių su artimaisiais, anketinės apklausos rezultatai neatskleidė ryškių re-emigracijos tendencijų. Atsakydami į anketos klausimą, su kokia šalimi sieja savo ateitį, dauguma apklaustųjų (41 proc.) Airijoje teigė planuojantys likti emigracijos šalyje, su Lietuva ateitį sieja 24 proc. apklaustųjų. Likusieji abejoja arba sieja ateitį su kitomis šalimis (35 proc.):

I: Neplanuojat grįžti, ar jau įsigyvenot čia?

R: Nu kažin, jau čia dvidešimt metų.

I: A, tai jau ilgai.

R: Kažin. Dabar jau dėl dukros biškį sunkiau būtų. Nes Lietuvoj viskas sustiprinta. <...> Bet grįžo brolis. <...> O, vat, mes, nežinau. Kažkaip įpratę čia. (V, K1, Airija).

Norvegijoje su Lietuva savo ateitį sieja 20 proc. apklaustųjų; su Norvegija – 53,5 proc.; 20,5 proc. abejoja, nesieja ateities su nė viena šalimi ir (arba) planuoja ateitį kitose šalyse. 6 proc. informantų į klausimą, kokioje šalyje planuoja savo ateitį, atsakė: „ten, kur bus geriau“, „rinksimės ten, kur geriausia“. Tai patvirtina ir visuotinių surašymų duomenys, rodantys, kad Norvegijoje lietuvių skaičius vis dar didėja: t. y., išvykstančiųjų daugiau nei grįžtančių.

Apisprendimas likti emigracijos valstybėse gali būti sietinas tiek su palankesne ekonomine situacija, tiek su tuo, kad visi apklausos dalyviai turi mažamečių vaikų, lankančių ugdymo įstaigas emigracijos šalyse, tad jiems sudėtingiau palikti emigracijos šalis. Dalis apklaustųjų susitikimų metu ar atsakydami į anketos klausimus minėjo tam tikrus neigiamus veiksnius,

privertusius išvykti (nedarbas, prasta ekonominė padėtis), bet ne vienas tvirtino pasvarstantys grįžti į tėvynę sulaukę pensinio amžiaus, užsitikrinę finansinę nepriklausomybę ar užauginę vaikus. Taigi, įvertinus gautus duomenis galima teigti, kad pirmosios kartos emigrantai, gyvenantys Airijoje ir Norvegijoje, tebejaučia gana stiprų ryšį su tėvyne, „namais“.

Svarbiu lietuviškumo išlaikymo elementu emigracijoje tampa bendruomeniškumas ir socialinių ryšių su etnine grupe palaikymas. Bendruomeniškumas, kuris gali būti prilygintas šeimyniškumui, apima dalijimąsi bendru paveldu, vertybėmis, patirtimis, tradicijomis. Bendruomeniškumo raiška individui leidžia *jaustis savu* (Kuznecovienė, 2008, p. 80). Šiuo metu šiose šalyse veikia daugybė įvairiausių lietuvių įkurtų organizacijų, jaunoji karta dažnai įsitraukia į socialinius tinklus internetinėje erdvėje, kur formuojasi tarpusavio ryšiai, pagrįsti tautiškumu ar paveldu. Tokie virtualūs ryšiai taip pat stiprina tapatinimosi su lietuvių etnine grupe jausmą, skatina lietuvių kalbos vartojimą (Liubinienė, 2009).

Kaip teigė patys apklaustieji, lietuviai linkę bendrauti su kitais lietuviais, jų šeimomis labiau nei daugumos nariais:

R: Lietuviai vaikai daugiausiai draugauja su lietuviais, su lenkais, latviais. Airių draugų turi, bet mažai. Bet, kai pagalvoji, ar ir mes turim draugų airių? Gal trys šeimos ir viskas (M40, K1, Airija).

Taigi, tiek vyresnioji, tiek ir jaunoji kartos formuoja socialinių ryšių tinklą su savo etnine grupe ir (ar) panašių kultūrų nariais, turinčiais emigracijos patirčių. Nepaisant kintančios ir (ar) rečiau vartojamos lietuvių kalbos, galima teigti, kad migrantų vaikai gana sėkmingai išlaiko tėvų kultūrą, noriai bendrauja tarpusavyje.

Įdomu, kad per pokalbius su lietuviais atsiskleidė tam tikros neigiamos nuostatos apie gimtosios kalbos neperduodančius tautiečius:

R: Būtų absurdiška dar grįžus namo angliškai kalbėt, verstis per save (V, K1, Airija).

R: Aš suprantu, kai vaikai angliškai kalbasi. Bet kaip matau vaikai su

---

tėvais angliškais kalbasi, nors yra lietuviai, ot, aš galvoju, nežinau, kodėl tėvam taip yra.

I: O neklausėt niekada, kodėl jie taip?

R: Ai, kad patogia. Sako, jeigu aiškinu lietuviškai, tai nesupranta (M40, K1, Airija).

Apibendrinant gautus duomenis galima teigti, kad lietuvių etninis tapatumas ir ryšys su tautine grupe reiškiasi per bendras veiklas, gimtosios kalbos praktikavimą bei perdavimą vaikams, lankymąsi Lietuvoje ir domėjimąsi Lietuvos aktualijomis, ryšių su Lietuvoje gyvenančiais artimaisiais puoselėjimą, taip pat ir saitų su etnine grupe emigracijos šalyje palaikymą.

Lietuvių kalbos vartojimas ir nuostatos

Lietuvių kalbos vartojimas namuose, jos perdavimas savo vaikams bei socializacija per lietuvių kalbą yra vienas svarbiausių lietuviškumo išlaikymo emigracijoje veiksnių. Lietuvių kalbos vartojimo namuose įpročiai, taip pat ir teigiamos kalbinės nuostatos, susijusios su lietuvių kalba, perduodamos iš kartos į kartą ir lietuvių laikoma savotiška tėvų pareiga. Tokiu būdu paveldėtąją kalbą gali išlaikyti ne tik pirmoji ir antroji, bet ir vėlesnės emigrantų kartos. Šis tyrimas atskleidė, kad lietuvių kalbos perdavimo svarbą suvokia ir ankstesniųjų emigrantų bangos, ir naujoji migrantų karta.

Lituanistinių mokyklų lankymas. Šiuo tyrimu siekta kiek plačiau paanalizuoti lituanistinių mokyklų veiklą, išeivių nuomonę apie jas, lituanistinių mokyklų lankomumo tendencijas, priežastis, dėl kurių pasirenkama leisti ar neleisti vaikų į tokias ugdymo įstaigas. Airijoje 89 proc. apklausoje dalyvavusių tėvų teigė šiuo metu leidžiantys savo atžalas į lituanistines mokyklas; 5,5 proc. apklaustųjų savo vaikų į lituanistines mokyklas neleidžia; dar 5,5 proc. tėvų leido vaikus į tokias ugdymo įstaigas anksčiau. Norvegijoje į lituanistines mokyklas savo vaikus leidžia 90 proc. apklaustųjų; 6,5 proc. apklaustųjų vaikų tokių mokyklų nelanko; 3,5 proc. – lankė anksčiau. Apklausoje paprašyti įvardyti priežastis, kodėl leidžia vaikus į lituanistines mokyklas, lietuviai išskyrė kelias pagrindines (svarbiausias) priežastis. Jos gali

būti suskirstytos į keturias grupes: 1) lietuvių kalbos, kultūros, tradicijų pažinimas ir išlaikymas; 2) lietuvių kalbos lavinimas 3) bendrystė, susipažinimas su kitais lietuviais, socialinių ryšių plėtimas 4) kitos priežastys – klausimas neatsakytas arba nurodytos kitos priežastys (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Lituanistinio ugdymo įstaigų lankymo priežastys

Kalbos, kultūros ir tradicijų pažinimas		Lietuvių kalbos lavinimas		Bendrystė: bendravimas su kitais lietuviais		Kitos priežastys	
Airija	Norvegija	Airija	Norvegija	Airija	Norvegija	Airija	Norvegija
25 %	37 %	62,5 %	26 %	0 %	18,5 %	12,5 %	18,5 %

Airijoje dauguma apklaustųjų (62,5 proc.) išskyrė lietuvių kalbos lavinimą kaip pagrindinę lituanistinių mokyklų lankymo priežastį. Atsakydami į atvirąjį anketos klausimą „Įvardykite priežastis, kodėl vaikas lanko arba nelanko lituanistinės mokyklos“, tyrime dalyvavę tėvai tvirtino, kad jiems svarbu išsaugoti, perduoti lietuvių kalbą vaikams: „Norime gerinti lietuvių kalbos žinias“; „Norime stiprinti gimtąją kalbą“; „Nes patinka išmokti lietuvių kalbos pagrindus“; „Lanko todėl, kad norim, kad mokėtų Lt kalbą“.

Airijos lietuviams taip pat svarbus ir ryšys su tėvynėje likusiais giminaičiais, šeima. Siekis puoselėti ryšius su artimaisiais tampa stipria motyvacija išlaikyti lietuvių kalbą emigracijoje – apklaustieji anketose minėjo, kad gimtosios kalbos išlaikymas svarbus ir dėl Lietuvoje gyvenančių senelių, kitų artimųjų, taip pat dėl lietuviškos kilmės, ryšių su lietuviška bendruomene, todėl leidžiantys savo vaikus į lituanistines ugdymo įstaigas: „Norime, kad gerai mokėtų lietuvių kalbą, susikalbėtų su šeimos nariais, gyvenančiais Lietuvoje“; „Nes yra lietuviai, tėvai ir seneliai kalba lietuviškai“.

Norvegijoje lituanistinių mokyklų lankymo priežastys pasiskirstė tolygiau: atsakydami į anketos klausimus tėvai pabrėžė tiek lietuvių kalbos, tiek kultūros, tradicijų perdavimo jaunesniajai kartai svarbą: „Lanko dėl socialinių įgūdžių gimtąją kalbą“; „Lanko dėl to, kad gyvenam kitoje šalyje ir kad norime, kad žinotų, kas yra Lietuva, jos tradicijas. Ir jei taip nutiktų, kad

tektų grįžti į Lietuvą gyventi, mokėtų mūsų kalbą"; Priežastis: lituanistinis ir meninis švietimas, supažindinantis su krašto istorija ir papročiais, bei lietuviybės ir pilietiškumo ugdymas".

Ryšių palaikymas su bendruomenės nariais, artimesnis bendravimas taip pat tampa paskata Norvegijos lietuviams leisti vaikus į lituanistines mokyklas: „*Susitinkame su kitais lietuvių vaikais ir jų tėveliais*".

Vis dėlto, nors dauguma apklaustųjų savo atžalas leidžia į lituanistines mokyklas, kaip ir ankstesniuose diasporos tyrimuose, apklausos rezultatai atskleidė tam tikrą lituanistinių mokyklų ir kitų neformalių ugdymo institucijų lankymo fragmentiškumą, nepastovumo temą. Dalis tėvų anketose nurodė, kad vaikai nustojo tokias ugdymo įstaigas lankyti dėl neigiamo pasaulinės COVID-19 pandemijos poveikio: „*Bandė lankyti, bet prasidėjus covid-19, planus pakeitė.*" Pastebėta, kad ir patiems vaikams pritrūksta motyvacijos: „*Nes nepatinka daryti namų darbų ir dar papildomai mokintis po mokyklos.*" (Airija).

Giluminių pokalbių su tėvais ir mokyklų atstovais metu išryškėjo dar keli lituanistinėms mokykloms tenkantys iššūkiai: nuolatinis pedagogų ir išteklių trūkumas, nepakankamas mokyklų finansavimas:

I: *O kada Jūs pradėdat (Airijoje) lankyti mokyklas?*

R: *Nuo keturių priimam. Nu, šiais metais nepriėmėm, nes nebuvo mokytojos. Nors susirinko 8 vaikai, klasė būtų buvusi (M48, K1).*

Lituanistinių mokyklų atstovai pastebi, kad sunku ne tik motyvuoti vaikus, bet ir įtikinti tėvus, kad lituanistinės mokyklos lankymas nepakenks ugdymui pagrindinėje ar vidurinėje mokykloje, nesudarys per didelio krūvio. Dalis lituanistinių mokyklų menkesnį vyresnių mokinių lankomumą sieja būtent su didėjančiu krūviu ir užimtumu pagrindinėje ugdymo įstaigoje:

I: *O, pavyzdžiui, nubyrojimo (mokinių) kiek?*

R: *Antra klasė ir penkta klasė. <...> nes pirma klasė eina dar vis tiek įdomu, įdomu, įdomu. Pradeda nuo keturių, vat. Tada antroj klasėj nusprendžia, kad aš jau viską moku, viską su močiute susišneku, kam čia reik. <...> Tada, kitas etapas – didelės mokyklos. Bet tada vis tiek*

dažniausiai tėvai nusprendžia, kad vaikui bus labai sunku ir į didelę mokyklą eiti ir į tą. <...> tai tėvam labiausiai būna – pažiūrėsim, kaip seksis didelėj mokykloj, padarysim pertrauką. Ir po tos pertraukos nieks nebegrįžta. <...> o tie, kur jau lieka penktoj, šeštoj, pabaigia iki galo (M48, K1, Airija).

Tiesa, Airijoje įteisinus jau minėtą gimtosios kalbos egzaminą, pastebėta, kad dalis vyresnio amžiaus mokinių sugrįžta į neformaliojo ugdymo įstaigas siekdami pasiruošti egzaminui, patobulinti rašymo, skaitymo, viešojo kalbėjimo gimtąja kalba įgūdžius:

I: Tai va, egzaminas yra gera motyvacija?

R: Nes tada patiem (mokiniam) jau – tai gal ir egzaminą reikia išlaikyt, nu, jau tiek atsimokiau, tai ką jau (M48, K1, Airija).

Dar vienas svarbus lituanistinių mokyklų lankymo veiksnys – asmeninis ryšys su mokykla, mokytojais, bendraamžiais:

R: Vaikai vis klausia, ar bus ta pati mokytoja, Jie prisiriša ir, vat, jiems reikia pas draugus ir pas mokytojus (M40, K1, Airija).

Apibendrinant lituanistinių mokyklų Airijoje ir Norvegijoje veiklą, galima teigti, kad tankiau lietuvių gyvenamose teritorijoje jos yra aktualios ir populiarios. Pastebimas efektyvesnis bendradarbiavimas su Lietuvos institucijomis, gausėja finansavimo šaltinių ir iniciatyvų. Vis dėlto, trūksta mokytojų, ieškoma būdų, kaip papildomai motyvuoti tėvus ir vaikus lankyti užsiėmimus savaitgaliais. Tam itin pasitarnauja glaudūs mokytojų, mokyklų vadovų ir tėvų ryšiai, bendros veiklos, taip pat bendruomenės renginiai, narius suburiančios lietuviškos šventės (kaip Joninės, Vasario 16-oji, Kovo 11-oji).

Kalbinės nuostatos: kalbų prestižas ir konkurencija

Anketinės apklausos rezultatai ir interviu įžvalgos atskleidė tam tikras kalbų vartojimo tendencijas ir emigravusių lietuvių kalbinės nuostatas.

Aptariant Airijos atvejį, anketų rezultatai koreliuoja su anksčiau atliktais etninių mažumų tyrimų rezultatais (Vilkienė, 2011; Brazauskienė, 2013). Nustatyta, kad daugumai (55,5 proc.) Airijoje įsikūrusių migrantų lietuvių kalba turi simbolinę prasmę: gimtoji kalba atrodo gražiausia, artimiausia. Tačiau reikalingiausia laikoma anglų (39 proc. apklaustųjų). Dar labiau Airijoje anglų kalbos svarbą ir aukštą prestižą sustiprina tai, kad ji ne tik tarptautinė *lingua franca*, bet ir oficiali šalies kalba. Vis dėlto, dalis apklaustųjų tvirtino, kad abi kalbos yra savaip svarbios, kad anglų kalba labai svarbi, tačiau paveldėtoji lietuvių kalba svarbi dėl ryšio su tėvyne, šaknų: „Anglų (reikalingesnė), nes gyvename Airijoje. Tačiau noriu, kad mano vaikas kalbėtų, rašytų lietuviškai, nes mūsų šaknys lietuviškos“; „Anglų, nes šiuo metu gyvename Airijoje. Bet reikalinga ir lietuvių kalba, nes tai yra mūsų šaknys“. Nė vienas apklaustasis neįvardijo lietuvių kalbos kaip pačios reikalingiausios (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Airijos lietuvių kalbinės nuostatos

	Gražiausia kalba	Reikalingiausia kalba
Lietuvių	55,5 %	0 %
Anglų	5,5 %	39 %
Abi: anglų ir lietuvių	11 %	22,5 %
Visos kalbos	11 %	22,5 %
Kita	17 %	16 %

Aukštas anglų kalbos prestižas ir įtaka taip pat akivaizdūs analizuojant Norvegijos apklausos rezultatus. Trečdalis Norvegijoje gyvenančių lietuvių anglų kalbą nurodė kaip reikalingiausią, nors valstybinė Norvegijos kalba – norvegų. Įdomu, kad nė vienas apklaustasis norvegų kalbos neįvardijo nei kaip reikalingiausios, nei kaip gražiausios (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Norvegijos lietuvių kalbinės nuostatos

	Gražiausia kalba	Reikalingiausia kalba
Lietuvių	75 %	16 %
Norvegų	0 %	7 %
Anglų	3,5 %	23 %
Abi: norvegų ir lietuvių	3,5 %	28,5 %
Lietuvių ir anglų	0 %	3,5 %
Visos kalbos	5,5 %	14,5 %
Kita	12,5 %	7,5 %

Kaip minėta, palankus anglų kalbos vertinimas sietinas su jos prestižu, plačiu vartojimu, o norvegų kalba vartojama tik vienoje valstybėje. Lietuvių kalba, kaip ir Airijos lietuvių, vertinama kaip turinti simbolinę reikšmę, artima, graži, svarbi dėl kilmės, lietuviškų šaknų.

Kalbinės nuostatos tiesiogiai siejasi su šeimos kalbų politika ir kalbų vartojimo šeimoje įpročiais bei praktikomis. Analizuojant Airijos lietuvių anketinės apklausos duomenis nustatyta, kad visi tyrimo dalyviai dažniau ar rečiau skatina savo vaikus kalbėti lietuviškai. Airijoje su savo atžalomis tik lietuviškai bendrauja 100 proc. motinų (globėjų) ir 89 proc. tėvų (globėjų). 16 proc. apklaustųjų teigė, kad jų šeimoje vaikai – broliai, seserys – bendrauja lietuviškai; tačiau beveik pusė tėvų pripažino, kad dažniau jų vaikai tarpusavyje kalbasi antrąja savo kalba, t. y., anglų. Didžioji dalis apklaustųjų nurodė, kad vaikai anglų kalbą vartoja dažniau (mokykloje, su draugais, broliais ir seserimis, naršydami internete) nei lietuvių, kuri dažniausiai, vartojama tik namuose, su artimaisiais: *vaikas vis dažniau ir visur nori kalbėti angliškai.*

4 lentelė*Airijos lietuvių vaikų (ir tėvų) kalbų vartojimo įpročiai*

	Su mama (globėja)	Su tėvu (globėju)	Su seneliais	Su broliais ar seserimis	Naršydamas internete, žaisdamas komp. žaidimus	Skaitydamas (jei nemoka – kokia kalba dažniausiai skaito tėvai)
Savo gimtąja (lietuvių)	100 %	89 %	84 %	16 %	11 %	5 %
Savo antrąja kalba (anglų)	0 %	0 %	0 %	39 %	83,5 %	45 %
Abiem po lygiai	0 %	5,5 %	16 %	45 %	5,5 %	50 %
Kita arba neatsakė	0 %	5,5 %	0 %	0 %	0 %	0 %

Kiek kitokios lietuvių kalbos vartojimo tendencijos užfiksuotos tarp Norvegijos lietuvių (žr. 5 lentelę).

5 lentelė*Norvegijos lietuvių vaikų (ir tėvų) kalbų vartojimo įpročiai*

	Su mama (globėja)	Su tėvu (globėju)	Su seneliais	Su broliais ar seserimis	Naršydamas internete, žaisdamas komp. žaidimus	Skaitydamas (jei nemoka – kokia kalba dažniausiai skaito tėvai)
Savo gimtąja (lietuvių)	96,4 %	96,4 %	92,7 %	68,6 %	8,9 %	48,2 %
Savo antrąja kalba (norvegų)	0 %	1,8 %	1,8 %	5,8 %	14,2 %	26,8 %
Abiem po lygiai	1,8 %	0 %	0 %	11,7 %	23,1 %	23,2 %
Anglų	0 %	0 %	0 %	3,9 %	26,8 %	1,8 %
Kita arba neatsakė	1,8 %	1,8 %	5,5 %	10 %	27 %	0 %

Beveik visi apklaustieji tvirtino namuose, su vaikais bendraujantys lietuvių kalba, ir kalbų tarpusavyje nekaitaliojantys niekada arba tai darantys retai. Skirtingai nei Airijos atveju, su broliais ir seserimis tarpusavyje lietuviškai

bendrauja beveik 70 proc. vaikų. Taip pat pastebėtina, kad beveik pusė vaikų geba skaityti lietuviškai ir (ar) jiems lietuviškai skaito tėvai.

Tyrimo metu dalyvių buvo prašoma ne tik atskleisti savo kalbines nuostatas ir kalbų vartojimo praktikas šeimoje, bet ir įvertinti vaikų kalbinius įgūdžius. Analizuojant Airijos lietuvių vaikų gebėjimus akivaizdu, kad dėl dažno anglų kalbos vartojimo įvairiose situacijose (taip pat ir tarp šeimos narių) vaikai šią kalbą moka geriau (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Airijoje gyvenančių lietuvių vaikų kalbiniai įgūdžiai

	Geriausiai vaiko mokama kalba	Mėgstamiausia vaiko kalba
Gimtoji (lietuvių)	16,5 %	0 %
Antroji (anglų)	44,5 %	50 %
Abi kalbos vienodai	39 %	0 %
Kita arba neatsakė arba neturi mėgstamiausios kalbos	0 %	50 %

Tik 16 proc. Airijoje apklaustų tėvų nurodė, kad vaikas geriau moka lietuvių kalbą, o beveik pusė atsakė, jog vaikas geriau kalba arba supranta angliškai. Pusė apklaustųjų pripažino, kad jų vaikai labiau mėgsta (renkasi vartoti) anglų kalbą, o lietuvių kalba kaip vaiko mėgstamiausia anketinėse apklausose nenurodyta nė karto. Tai, ko gero, vienas ryškiausių skirtumų tarp pirmosios (K1) ir antrosios (K2) emigrantų kartų. Didelė dalis antrosios kartos narių (vaikų ir paauglių), priešingai nei jų tėvai, palankiau vertina savo antrąją (daugumos) kalbą – anglų, geriau ją moka, dažniau vartoja. Lietuvių kalba Airijos jaunosios kartos lietuvių gyvenime atlieka veikiau buitinės šeimos kalbos ar simbolinės kalbos funkcijas. Tokie apklausos rezultatai parodo ne tik itin aukštą anglų kalbos prestižą, paplitimą ir populiarumą tarp jaunimo, bet ir gali būti siejami su savita antrosios kartos lietuvių kalbine ir (ar) etnine, kultūrine identifikacija, daugiakultūriškumu, hibridiškumu.

Norvegijoje pastebėti kiek kitokie rezultatai: čia gyvenantys lietuviai tvirtino, kad jų vaikai gimtąją lietuvių moka labai gerai arba gerai; tik 2 proc. apklaustųjų pripažino, kad vaiko lietuvių kalbos įgūdžiai prasti. Beveik 38 proc. apklaustųjų teigė, kad jų vaikai geriausiai supranta ar kalba lietuviškai, 43 proc. – kad vaikas vienodai gerai supranta ir kalba abiem kalbomis.

7 lentelė

Norvegijoje gyvenančių lietuvių vaikų kalbiniai įgūdžiai

	Geriausiai vaiko mokama kalba	Mėgstamiausia vaiko kalba
Gimtoji (lietuvių)	37,5 %	24,7 %
Antroji (norvegų)	18 %	12 %
Abi kalbos vienodai	43 %	8 %
Anglų	0 %	17,8 %
Kita arba neatsakė arba neturi mėgstamiausios ar stipriausios kalbos	1,5 %	37,5 %

Beveik penktadalis Norvegijoje gyvenančių tėvų teigė, kad jų vaikai anglų kalbą mėgsta labiau nei kitas: „*Anglų mėgsta labiausiai*“; „*Taip, anglų kalbą renkasi prieš norvegų*“. Beveik 25 proc. apklaustųjų teigimu, mėgstamiausia vaikų kalba – lietuvių, o norvegų kalba kaip vaiko mėgstamiausia nurodyta tik 12 proc. respondentų.

Kalbų vartojimo ir kalbinių nuostatų analizės rezultatai rodo, kad pirmoji emigrantų karta tiek Airijoje, tiek Norvegijoje gana aktyviai stengiasi išsaugoti lietuvių kalbą, ja kalba šeimos rate. Vis dėlto, Airijoje, galima teigti, vyksta natūralus, plačiai mokslinėje literatūroje aprašytas kalbų pasikeitimas (iš namų į šalies dominuojančią). Anglų kalbos įtaka šioje šalyje ypač stipri, taigi jaunoji karta ją dažniausiai vartoja, moka geriausiai, ja kalba įvairiose situacijose, bendrauja su broliais, seserimis. Airijoje tik 22 proc. apklaustųjų teigė, kad jų vaikai moka tris ir (ar) daugiau kalbų (visais atvejais kaip trečioji nurodyta airių kalba). Tai, be abejo, atskleidžia ir žemą airių kalbos, kuri yra

Airijos oficiali kalba, prestižą: nors jau pradinėje mokykloje šios kalbos pradinis kursas privalomas, jos vaikai nevartoja, moka prastai.

Aukštas anglų kalbos prestižas ir stipri įtaka matyti tiek anglakalbėse, tiek kitose šalyse. Norvegijoje taip pat išryškėjo daugiakalbystės tendencijos: 55,5 proc. apklaustųjų teigė, kad jų vaikai gerai arba labai gerai moka tris kalbas: gimtąją lietuvių, antrąją (daugumos) norvegų ir tarptautinę anglų. Lietuvių kalbą Norvegijoje vaikai vartoja kiek dažniau nei Airijoje: vaikai labiau linkę lietuviškai kalbėti su broliais ar seserimis, skaityti. Iš dalies besiskiriantys kalbų vartojimo įpročiai ir mokėjimo lygiai taip pat gali būti sietini ir su skirtingu diasporų formavimosi laiku: Airijoje gausiausios migracijos bangos fiksuotos XXI a. pradžioje, o į Norvegiją daugiausia lietuvių išvyko per pastarąjį dešimtmetį. Kadangi lietuvių emigrantų skaičius tebeauga, diaspora yra nauja, besiformuojanti, taigi ir labiau susieta su Lietuva.

Apibendrinimas

Modernėjančiame pasaulyje nuolat auga migracijos mastai, formuodami naujas kalbines, etnines, kultūrinės grupes. Šių dienų globaliame pasaulyje vykstant daugybei pokyčių, sparčiai vystantis komunikacijos ir migravimo galimybėms, keičiasi etninių grupių gyvenamosios teritorijos (anksčiau buvusios aiškios ir nekintančios), įvairios kalbos ir kultūros maišosi bei sąveikauja tarpusavyje, taip sukurdamos naujus kultūrinius žemėlapius. Siekdami sėkmingai naviguoti ir prisitaikyti naujuose socialiniuose kontekstuose, transmigrantai taiko įvairias strategijas.

Šis darbas siekė apžvelgti Airijos ir Norvegijos lietuvių praktikas, siekiant išsaugoti savo paveldėtąją kalbą, kultūrą, etniškumą gyvenant užsienio valstybėje, taip pat tirti šių diasporų narių kalbines nuostatas, šeimos kalbų politiką, migrantiškosios tapatybės formavimąsi. Stengdamiesi išlaikyti ryšius su bendruomene, migrantai sąmoningai taiko įvairias praktikas. Svarbiausiomis ryšio su tėvyne ir etnine grupe palaikymo priemonėmis galėtų būti laikomos fizinės kelionės į Lietuvą, jungimasis į įvairias organizacijas bei grupes. Itin didelė svarba iki šių dienų tenka lituanistinėms mokykloms, kurios ne tik prisideda prie lietuvių kalbos išsaugojimo ir ugdymo, bet ir per bendras veiklas siekia vystyti glaudžius socialinius ryšius tarp lietuvių. Airijoje bei

Norvegijoje, kaip ir kitose diasporose, lietuviai leidžia vaikus į lituanistines mokyklas, stengiasi perduoti gimtąją kalbą savo vaikams bei įdiegti jiems lietuviškojo tautiškumo idėjas. Svarbu suvokti, kad prie lietuviškojo identiteto formavimosi prisideda tiek emigracijos šalies institucijos, mažumų (kalbų) politika, tiek Lietuvos migracijos politika, finansavimas bei abiejų šalių tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Be abejo, didelė galia atsiduria ir pačių migrantų rankose. Siekiant išlaikyti lietuvių kalbą ir kultūrą bei perduoti ją jaunesniajai kartai, ryškėja užsienio lietuvių bendruomenių svarba, ryšių su kitais lietuviais – tiek emigracijos, tiek kilmės šalyje – palaikymas.

Tyrimo rezultatai suponuoja, kad modernieji migrantai, kaip ir ankstesniųjų bangų migrantai, yra linkę tapatintis su savo kilmės šalimi, taip pat teigiamai vertinti lietuvių kalbą, skatinti jos vartojimą artimoje aplinkoje, supažindinti jaunesniąją kartą su lietuviška kultūra, istorija. Vis dėlto sociolingvistinės apklausos rezultatai taip pat atskleidė jaunosios kartos daugiakultūriškumo, daugiakalbystės tendencijas, svarią anglų kalbos įtaką jaunimo saviidentifikacijai ir kalbų vartojimui. Nors dauguma tyrime dalyvavusių antrosios kartos emigrantų moka lietuvių kalbą, yra pažįstami su savo tėvų kilmės šalies kultūra, akivaizdu, kad šios kartos etninė, kalbinė savivoka formuojasi kitaip nei pirmosios kartos (tėvų) migrantų: veikiant dviejų kultūrų, kelių skirtingų kalbų įtakoms ir pan. Taigi vystosi savitos diasporinės tapatybės.

Siekiant geriau ir išsamiau įvertinti sociokultūrinę ir sociolingvistinę šiuolaikinių, modernių lietuvių bendruomenių situaciją užsienyje, būtina atlikti tolesnius plačios apimties tyrimus įvairiose šalyse. Svarbu paminėti, kad maža imtis gali nevisiškai tiksliai vaizduoti platesnę tirtų šalių emigrantų bendruomenių situaciją. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad į kvietimą dalyvauti tyrime atsiliepė ir jame dalyvavo tik suinteresuoti lietuviai, t. y., beveik visi jų aktyviai dalyvauja bendruomenės gyvenime. Kaip vieną tokio pobūdžio tyrimo trūkumą mini ir Ramonienė (2019). Taigi būtų įdomu ir vertinga patyrinėti šeimas ir individus, aktyviai neįsitraukusius į lietuvių bendruomenės veiklas, nesitapatinančius su lietuvių kalba, kultūra bei analizuoti tai lėmusias priežastis. Taip pat svarbu plačiau nagrinėti re-emigracijos reiškinį, jo priežastis ir problematiką.

Internetiniai šaltiniai

- Centrinis Statistikos Biuro tinklalapis (Airija): visuotinio surašymo duomenys (2022). <https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cpp5/censusofpopulation2022profile5-diversitymigrationethnicityirishtravellersreligion/citizenship/>
- Lietuvos Respublikos ambasados Norvegijos karalystėje oficialus internetinis tinklalapis: lituanistinės mokyklos. <https://no.mfa.lt/lietuviai-norvegijoje/prisijunk-prie-bendruomenes/62>
- Lietuvos Respublikos ambasados Airijoje oficialus internetinis tinklalapis: lituanistinės mokyklos. <https://ie.mfa.lt/lietuviai-airijoje/prisijunk-prie-bendruomenes/69>
- Integracijos direktoriatas (Norgvegija) (IMDi): visuotinio surašymo duomenys (2022). <https://www.imdi.no/contentassets/507ec06524674e4ca041a7f920395045/integration-indicators-2022.pdf>
- Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 m. strategijos santrauka iš e-seimas.lrs.lt. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fbb35e02c21811e883c7a8f929bfc500>

Literatūra

- Basch, L., N. Schiller, G., & Blanc, C. Z. (1994). *Nations Unbound: Transnational projects, postcolonial predicaments and de-territorialized Nation States*. Gordon and Breach.
- Berry, J. W. (1990). Psychology of acculturation. In J. J. Berman (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation, 1989: Cross-cultural perspectives* (pp. 201–234).
- Bourgogne, A. (2013). *Be Bilingual - Practical Ideas for Multilingual Families*. Verlag Annika Bourgogne.
- Brazauskienė, J. (2013). Lietuvos rusų kalbinės nuostatos. In M. Ramonienė (Ed.), *Miestai ir kalbos II. Sociolingvistinis Lietuvos žemėlapis. Kolektyvinė monografija* (pp. 175–184). Vilniaus universiteto leidykla.
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond identity. *Theory and Society*, 29, 1–

47. <https://doi.org/10.1023/A:1007068714468>.
- Buckingham, D. (2008). *Youth, identity, and digital media*. The MIT Press.
- Castells, M. (2006). *Tapatumo galia*. Poligrafija ir informatika.
- Čiubrinskas, V., Daukšas, D., Kuznecovienė, J., Labanauskas, L., & Taljūnaitė, M. (2014). *Transnacionalizmas ir nacionalinio identiteto fragmentacija*. Versus Aureus. ISBN 9786094670817.
- Čiubrinskas, V., & Kuznecovienė, J. (2008). *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Vytauto Didžiojo universitetas.
- Faist, T. (2000). The volume and dynamics of international migration and transnational spaces. *A review of dominant theories of international migration*, 31(16).
- Giddens, A. (2000). *Modernybė ir asmens tapatumas*. Pradai.
- Gilmar, M., Tin, O'connell, J., & Migge, B. (2008). Lithuanians in Ireland. *Oikos: Lithuanian Migration and Diaspora Studies*, 5, 49–62.
- Green, E. G. T., Sarrasin, O., & Fasel, N. (2018). Immigration: Social psychological aspects. In J. D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2nd ed., pp. 675–681), 23.
- Hagen-Zanker, J. (2008). Why do people migrate? A review of the theoretical literature. *Working Paper*, 4.
- Hall, S. (1989). Cultural identity and cinematic representation. *Framework: The Journal of Cinema and Media*, 36, 68–81.
- Jakaitė-Bulbukienė, K. (2014). Lietuvių kalbos išsaugojimas emigrantų šeimoje: JAV atvejis. *Taikomoji kalbotyra*, 5.
- Katalienė, K. (2006). *Lietuviškos emigracijos problemos ir perspektyvos*. Mokslinė-praktinė konferencija: Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros perspektyvos integracijos Europos Sąjungos kontekste. Kolpingo kolegija, 63–67.
- Kripienė, I. (2011). Etninių institucijų vaidmuo socialiniame imigrantų gyvenime: lietuviai Niujorke. In V. Čiubrinskas (Ed.), *Lietuviškasis identitetas šiuolaikinės emigracijos kontekstuose* (pp. 105–117).
- Kuznecovienė, J. (2008). Lietuvių tautinis identitetas: bruožai ir tipai. In J. Kuznecovienė & V. Čiubrinskas (Eds.) *Lietuviškojo identiteto trajektorijos* (pp. 55–75).
- Lee, R. M., & Robbins, S. B. (1998). *The relationship between social*

- connectedness and anxiety, self-esteem, and social identity [Editorial], Journal of Counseling Psychology, 45(3), 338–345.*
<https://doi.org/10.1037/0022-0167.45.3.338>
- Liubinienė, N. (2009). Migrantai iš Lietuvos Šiaurės Airijoje: „savos erdvės“ konstravimas. Daktaro disertacija: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Lytra, V. (2016). Language and ethnic identity. In S. Preece (Ed.), *Routledge handbook of language and identity* (pp. 131–145). Routledge.
- Norvilas A. (2012). *Tauta, kalba ir tapatybė*. Vilniaus universiteto leidykla.
- Obiols, S. (2002). The Matched Guise Technique: A critical approximation to a classic test for formal measurement of language attitudes. *Noves SL. Revista de Sociolingüística. Teoria i metodologia Estiu*, 1–6.
- Oyserman, D. Sakamoto, I., & Lauffer, A. (1998). Cultural accommodation: Hybridity and the framing of social obligation. *Journal of Personality and Social Psychology, 74(6)*, 1606–1618.
- O'Toole, B., & Skinner, B. (2018). *Minority language pupils and the curriculum: Closing the achievement gap*. Marino Institute of Education and University of Ulster: E-book.
- Pavlenko, A., & Blackledge, A. (2004). *Negotiation of identities in multilingual contexts*. Multilingual Matters Ltd, 41.
- Pieterse, J. N. (1994). Globalisation as Hybridisation. *International Sociology, 9(2)*, 161–184. <https://doi.org/10.1177/026858094009002003>.
- Ramonienė, M. (red.). (2013). *Miestai ir kalbos II*. VU leidykla.
- Ramonienė, M. (red.). (2019). *Emigrantai: Kalba ir tapatybė II*. VU leidykla.
- Reyes, A. (2010). Language and ethnicity. In N. H. Hornberger & S. Lee-McKay, (Eds.) *Sociolinguistics and Language Education*, 398–426.
- Rudžinskienė, R., & Paulauskaitė, L. (2008). Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai. *Socialinė politika*, 62–78.
- Spolsky, B. (2007). Towards a theory of language policy. *Working Papers in Educational Linguistics, 22(1)*, 1–14.
- Tamošiūnaitė, A. (2008). The Lithuanian language in the United States: Shift or maintenance? *Lituanus, 54(4)*.
- Vignoles, V. L., Schwartz, S. J., & Luyckx, K. (2011). Introduction: Toward an integrative view of identity. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, & V. L. Vignoles (Eds.), *Handbook of identity theory and research* (pp. 1–

27).

Žibas, K. (2011). Migracijos tyrimai socialinėse ir ekonominėse migracijos teorijose: analitinės priegios konstravimas. *Oikos: Lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 2(12), 9–22.

Wagner, C. (2016). Migration and the creation of hybrid identity: Chances and challenges. *Proceedings of Harvard Square Symposium 2/16*.

Wardhough, R. (2006). *An introduction to sociolinguistics*. Oxford, Blackwell Publishing.

1 priedas

2023 metų sociolingvistinė apklausa

1. Bendra informacija apie vaiką.	
1.	Vaiko vardas, pavardė (galite nurodyti tik inicialus).
2.	Vaiko gimimo data (metai, mėnuo).
3.	Vaikas šeimoje yra:
☐	Pirmagimis
☐	Antrasis vaikas
☐	Trečiasis vaikas
☐	Kita_____
4.	Jei šeimoje auga daugiau vaikų, įvardykite jų lytį ir amžių.
5.	Kokioje šalyje gimė Jūsų vaikas?
6.	Nurodykite, kokia kalba ar kokiomis kalbomis kalba Jūsų vaikas.
7.	Kokia Jūsų vaiko gimtoji kalba ar kalbos?
* Gimtoji (-osios) – kalba, kurią asmuo išmoksta pirmiausia. Gimtosios kalbos įsisavinama natūraliai, paprastai iš kitų šeimos narių. Jei nuo gimimo su vaiku intensyviai bendrauta dviem kalbomis , tuomet šios abi kalbos laikomos vaiko gimtosiomis (pirmosiomis) kalbomis, pvz., lietuvių kalba ir anglų kalba (lietuviškai su vaiku kalbėjo mama, angliškai – tėvas).	
* Antroji kalba – antrąją kalbą vaikas įsisavina turėdamas pirmosios kalbos pagrindus, pvz., antroji kalba – anglų, jei jos išmoko darželyje, mokykloje ar kt.	
8.	Ar Jūsų vaikas šiuo metu lanko darželį ar mokyklą?
☐	Taip, darželį
☐	Taip, mokyklą
☐	Ne
9.	Jei taip, nurodykite, kokiomis kalbomis kalbama darželyje ar mokykloje (šeštadieninė lituanistinė mokykla neturėtų būti įtraukta).
☐	Vaiko gimtąja ir antrąja kalbomis
☐	Vaiko gimtąja kalba
☐	Vaiko antrąja kalba
☐	Kita_____
10.	Kiek laiko Jūsų vaikas gyvena antrosios kalbos šalyje (metai, mėn.)?
2. Informacija apie vaiko raidą	
11.	Kada Jūsų vaikas pradėjo tarti pirmuosius žodžius (metai, mėn.)?
12.	Ar Jūsų vaikas lankosi ar lankėsi pas logopedą?
☐	Ne
☐	Taip
13.	Jei atsakėte taip, kokie kalbos nesklaidumai buvo nustatyti?

MIGRANTIŠKOJI TAPATYBĖ: LIETUVIŠKUMO RAIŠKA IŠEIVIJOJE, KALBINĖS
NUOSTATOS IR KALBŲ POLITIKA

14. Ar vaikas kada nors yra turėjęs **klausos** sutrikimų?
 Ne
 Taip

15. Jei atsakėte taip, prašome nurodyti kokių.

3. Informacija apie kalbų vartojimą vaiko aplinkoje

	Jūsų gimtoji kalba	Jūsų antroji kalba	Kitos kalbos, kurias mokate	Kiek laiko gyvenate Airijoje?	Jūsų išsilavinimas ir pareigos
Mama ar globėja					
Tėvas ar globėjas					

16. Kokiomis kalbomis su vaiku dažniausiai kalba **mama**?
 Savo gimtąja kalba
 Savo antrąja kalba
 Abiem kalbomis po lygiai
 Kita _____

17. Kokiomis kalbomis su vaiku dažniausiai kalba **tėvas**?
 Savo gimtąja kalba
 Savo antrąja kalba
 Abiem kalbomis po lygiai
 Kita _____

18. Kokiomis kalbomis vaikas dažniausiai kalba su **broliais ar seserimis**?
 Savo gimtąja kalba
 Savo antrąja kalba
 Abiem kalbomis po lygiai
 Kita _____

19. Kokiomis kalbomis vaikas dažniausiai kalba su **seneliais**?
 Savo gimtąja kalba
 Savo antrąja kalba
 Abiem kalbomis po lygiai
 Kita _____

20. Kokią kalbą vaikas **dažniausiai** vartoja naršydamas internete, žaisdamas kompiuterinius žaidimus?
 Savo gimtąją kalbą
 Savo antrąją kalbą
 Abi kalbas po lygiai
 Kita _____

21. Kokia kalba Jūsų vaikas **dažniausiai** skaito (jei dar nemoka skaityti – kokiomis kalbomis dažniausiai vaikui skaitote knygas, pasakas ir pan.)?
 Savo gimtąją kalbą
 Savo antrąją kalbą
 Abiem kalbomis po lygiai
 Kita _____

22. Kaip dažnai Jūsų vaikas lankosi Lietuvoje?
 1 kartą per mėnesį
 1 kartą per pusę metų
 3–4 kartus per metus
 1 kartą per metus
 Kita _____

4. Vaiko kalbinių gebėjimų įvertinimas

19. Kada Jūsų vaikas pradėjo mokytis **antrosios (negimtosios)** kalbos?

Nuo gimimo
 0–1 m.
 1–2 m.
 2–3 m.
 4–5 m.
 Vyresnis nei 5 m.
 Kita _____

20. Jūsų vaikas vartoja **antrąją** kalbą:

Darželyje ar mokykloje
 Kalbėdamas su draugais
 Kalbėdamas su šeimos nariais
 Žiūrėdamas televizorių, skaitydamas knygas, žaisdamas kompiuteriu
 Kita _____

21. Įvertinkite procentais, kokiomis kalbomis ir kiek laiko per dieną Jūsų vaikas kalba savo **gimtąją** kalba:

25 %
 50 %
 75 %
 100 %

22. Įvertinkite procentais, kokiomis kalbomis ir kiek laiko per dieną Jūsų vaikas kalba savo **antrąją** kalba:

25 %
 50 %
 75 %
 100 %

23. Kokia kalba, Jūsų nuomone, vaikas kalba geriausiai?

Savo gimtąja
 Savo antrąja
 Abiem vienodai gerai
 Kita _____

24. Ar, Jūsų nuomone, vaikas kurią nors kalbą mėgsta labiau nei kitas?

Įvertinkite vaiko kalbą	Labai gerai	Gerai	Nelabai gerai	Sunkiai
Kaip vaikas supranta savo gimtąją (ąsias) kalbą (-as)?				
Kaip vaikas kalba savo gimtąją (-osiomis) kalba (-omis)?				
Kaip vaikas supranta savo antrąją (ąsias) kalbą (-as)?				
Kaip vaikas kalba savo antrąją (-osiomis) kalba (-omis)?				

5. Kalbinės nuostatos

25. Kokia kalba Jums atrodo reikalingiausia?

26. Kokia kalba Jums atrodo gražiausia?

27. Ar skatinate savo vaiką ar vaikus bendrauti gimtąja kalba?

Taip
 Ne
 Kartais
 Kita: _____

28. Ar siejate savo ateitį su Lietuva ar Airija, o gal Europa ar kt. šalimis?

Airija
 Lietuva
 Nežinau
 Kita: _____

Skirmantė Gribauskienė

Vytautas Magnus University, Lithuania
skirmante.gribauskiene@vdu.lt

**MIGRANT IDENTITY: MAINTENANCE OF LITHUANIANNES,
LANGUAGE ATTITUDES AND LANGUAGE POLICY IN
LITHUANIAN DIASPORA**

Abstract. Ethnic, linguistic identity, heritage language maintenance and transmission, language attitudes and policies remain important topics in nowadays globalized world. The main purpose of this study, which is a part of a large-scale research on Lithuanian heritage language, was to analyze the linguistic and ethnic identity development within Lithuanian diaspora. The article investigates the linguistic attitudes, language practices and language policies within the Lithuanian diaspora in Ireland and Norway, paying extra attention to the younger (K2) generation of Lithuanian migrants. A specialized sociolinguistic questionnaire was developed for this study. A total of 74 first-generation Lithuanian emigrants based in Ireland (n = 18) and Norway (n = 56) participated in the online survey. All participants had children aged 4–17. The data from the questionnaire survey are also illustrated with examples from 5 semi-structured interviews. The study revealed that emigrants from both countries maintain a strong connection with their country of origin. Almost half of the respondents claim that their children visit Lithuania at least once a year, while more than a third of respondents' children visit Lithuania twice a year or more often. A third of participants are planning to return to Lithuania. Most of the respondents enroll their children to Lithuanian Saturday schools. However, the younger generation seem to differ from their parents in their language attitudes and practices: Lithuanian children based in Ireland tend to feel a stronger connection with the majority language (English) than Lithuanian. Meanwhile, children in Norway are multilinguals, having more than two languages in their everyday repertoire. To summarize, the study demonstrated the main language attitudes and practices of Lithuanians abroad and also highlighted some differences between the first and the second generation of Lithuanian migrants. The results from this study might provide interesting insights for future studies in the fields of sociology, sociolinguistics, and diaspora studies.

Keywords: diaspora; heritage language; linguistic identity; Lithuanian education; migration.